

Проблеми оптимізації джерел фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємства

Визначення основних умов стабілізації і подальшого розвитку економіки України приведе до підвищення інвестиційної активності, а особливо в інноваційній сфері, яка потребує відповідного фінансового забезпечення інвестиційних проектів і програм. Відсутність фінансування інвестиційних ресурсів є однією з причин, що стримує інноваційну активність вітчизняних підприємств, які намагаються залучити будь-які доступні ресурси та отримати можливість використати їх хоча б для споживання. Тому проблема пошуку джерел фінансування інноваційного розвитку набула сьогодні особливої гостроти і потребує здійснення комплексних досліджень у цьому напрямку.

Інноваційна діяльність здійснюється з метою впровадження досягнень науки і техніки у виробництво та соціальну сферу і є однією з форм інвестування. Тобто це вкладення інвестиційного капіталу в наукові розробки, проекти, експериментальні дослідження, які призводять до кількісних та якісних покращень виробничої діяльності. Інноваційна діяльність підприємств сприяє інтенсивному розвитку економіки, забезпечує прискорення впровадження у виробництво останніх досягнень науково-технічного прогресу. При цьому важливою умовою ефективної реалізації інноваційних процесів є відповідне фінансове забезпечення всіх етапів інноваційної діяльності.

В Україні правові та економічні умови фінансування інноваційної діяльності регламентовано законом «Про інноваційну діяльність» №40-IV від 04.07.2002 р., згідно з яким джерелами фінансування інноваційної діяльності є:

- кошти Державного бюджету України;
- кошти місцевих бюджетів і кошти бюджету Автономної Республіки Крим;

- власні кошти спеціалізованих державних і комунальних фінансово-кредитних установ;
- власні або взяті у борг кошти суб'єктів інноваційної діяльності;
- кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб;
- інші джерела, не заборонені законодавством України [2].

Дослідження джерел фінансування інноваційної діяльності показали, що на сьогодні основним джерелом фінансування інновацій у промисловості України залишаються власні кошти підприємств.

У складі власних фінансових ресурсів основне місце належить прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства. Він формує переважну частину його фінансових ресурсів, забезпечує приріст власного капіталу, а, відповідно, і зростання ринкової вартості підприємства. Прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства, використовується ним самостійно і спрямовується здебільшого на його подальший розвиток. Ринкові умови господарювання, розвиток конкуренції, необхідність розширення виробництва визначають пріоритетні напрямки використання прибутку. У відповідності з цим, по мірі надходження, чистий прибуток підприємства спрямовується на фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, а також робіт по створенню, освоєнню і впровадженню нової техніки, на вдосконалення технології та організації виробництва, на модернізацію обладнання, покращення якості продукції та послуг.

Певну роль у складі внутрішніх джерел виконують також амортизаційні відрахування, особливо на підприємствах із високою вартістю власних основних засобів і нематеріальних активів, проте суму власного капіталу підприємства вони не збільшують, а лише є засобом його реінвестування. Інші внутрішні джерела не відіграють помітної ролі у формуванні власних фінансових ресурсів підприємства.

Можливість фінансування інноваційних проектів за рахунок власних фінансових коштів допомагає оперативно приймати інвестиційні рішення, зменшує вартість проекту на величину відсотку по кредитах, забезпечує високу

мобільність обертання грошових коштів, дозволяє успішно долати залежність від бюрократичних державних інстанцій, які часто регламентують суспільний інноваційний процес інструкціями, неадекватними його змісту і тенденціям розвитку.

Державне фінансування інновацій здійснюється в таких формах як: фінансова підтримка високоефективних інноваційно-інвестиційних проектів, фінансування цільових програм, фінансування проектів у рамках державних зовнішніх позик.

Одним із ключових чинників активізації і стимулювання інноваційної діяльності є кредит, бо необхідність повернення позики в установленій термін змушує позичальника прискорювати інноваційний процес. Проте, на жаль, кредитами підприємства користуються не часто, і цьому є причини: достатньо високий рівень процентних ставок за банківськими кредитами, переважно поточний і короткостроковий характер банківських пасивів, великий кредитний ризик, ризик зміни процентних ставок, низька ліквідність об'єктів застави.

До позикового виду фінансового забезпечення інноваційної діяльності можна також віднести лізинг, що є способом активізації інноваційної діяльності з метою технологічного розвитку, реалізації продукції і науково-технічних досягнень. В умовах швидкого морального зношення лізинг передусім полегшує доступ до передової техніки і є фінансовим механізмом інноваційної діяльності, за допомогою якого підприємства можуть придбати необхідне високотехнологічне устаткування за умови поступової виплати грошових коштів за нього, зароблених на його експлуатації. Даний вид фінансування досить популярний, широко поширений у всьому світі й є одним з надійних методів одержання інвестицій у вигляді сучасного виробничого устаткування.

В якості основних переваг застосування лізингового механізму інвестування інноваційних процесів слід відзначити: капіталозберігаючий ефект, значні можливості у виборі великого проекту, альтернативи вибору необхідного майна, відносна економія оборотних коштів. Застосування даного механізму інвестування дозволяє зменшити одноразові витрати (а в порівнянні

з банківським кредитом і сукупні витрати з придбання основних засобів) [3, с. 23].

Проте в Україні належного поширення лізинг поки не набув. Головними причинами, які стримують розвиток лізингу є: недосконалість лізингового законодавства; недостатній досвід наявних лізингових фірм та брак кваліфікованих кадрів на ринку лізингових послуг.

До нових і таких, що тільки починають набувати поширення в Україні форм фінансування інноваційної діяльності, можна також віднести франчайзинг, форфейтинг і венчурне фінансування [1, с. 68]. За допомогою франчайзингу можна залучити капітал кількох інвесторів. Цей спосіб доцільно використовувати для тиражування наукомісткої продукції із залученням великого капіталу. Крім фінансових ресурсів при франчайзингу інноваційним підприємствам можуть передаватися також нематеріальні активи. На наш погляд, головним пріоритетом франчайзингу для фінансового забезпечення інноваційної діяльності є поєднання в ньому переваг кредиту і лізингу.

Доцільно рекомендувати українським підприємствам у системі фінансового забезпечення науково-технічної діяльності використовувати форфейтинг. Ця форма фінансування інновацій здатна значно поживити інноваційну діяльність промислових підприємств. Форфейтинг є фінансовою операцією, яка перетворює комерційний кредит на банківський за допомогою купівлі боргу в кредитора. Інвестор за браку коштів для вкладення в інновації виписує векселі й одержує відстрочення платежу, а також гарантії банку щодо забезпечення платежів. Отже, банк, який здійснює форфейтингові операції, проводить фінансування інноваційної діяльності, а в покупця з'являється можливість кредитування всього інноваційного проекту [4].

За кордоном набув значного поширення такий перспективний спосіб фінансового забезпечення інноваційної діяльності як венчурне фінансування. Його метою є сприяння зростанню інноваційного бізнесу за допомогою фінансової підтримки відповідними організаціями, причому акцент робиться не тільки на повернення коштів, що вкладаються, але й на інноваційний розвиток підприємств.

Виходячи зі світового досвіду оптимальна схема венчурного інвестування виглядає таким чином. Інвестиційний капітал вкладається у венчурний фонд, який знаходиться під оперативним управлінням керуючої компанії. Фонд, в свою чергу, набуває частки в підприємствах на обмежений термін, звичайно не більше ніж на 7-10 років, до тих пір, поки ринок не буде здатний повернути вкладений капітал з істотним прибутком. Як правило, фонди інвестують зібрані кошти в досить велику кількість проектів (10-20). Це є необхідною стратегією диверсифікації ризиків, оскільки значна частина проектів виявиться збитковою, але зате невелика частка профінансованих підприємств зможе принести сотні і навіть тисячі відсотків прибутку [5, с. 30]. Слід зазначити, що поряд з наданням інвестицій в обмін на частку в підприємстві венчурний фонд може передавати реципієнтам частину коштів у формі довгострокових беззаставних кредитів. Проте, венчурне інвестування до цього часу залишається екзотикою для вітчизняного бізнесу, і значних успіхів на цьому напрямі поки немає.

Враховуючи, що при виробництві інноваційної продукції виникають комерційні, фінансові та технологічні ризики, а ймовірність отримання коштів для фінансування проектів протягом тривалого періоду часу в одного джерела мала, слід застосовувати принцип множинності джерел фінансування. Таким чином, у зв'язку з неможливістю залучення, наприклад, банківського кредиту, необхідно вирішувати завдання формування портфеля, що забезпечує диверсифікацію ризиків як кредиторів, так і позичальників.

Література:

1. Єжакова Н.В. Аналіз фінансово-кредитного забезпечення інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості АР Крим / Н.В. Єжакова // Фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – № 1. – С. 64-70.
2. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV // Офіційний вісник України. – 2002. – № 31.
3. Костецький В.В., Бутов А.М. Концептуальні засади фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств / В.В. Костецький, А.М. Бутов // Наука й економіка. – 2011. – Випуск 4. – С. 20-26.
4. Основи ефективного розвитку підприємства в умовах трансформації сучасних механізмів господарювання / [Акіменко П.І., Амельченко Т.В., Артюхова І.В. та ін.]; за заг. ред. наук. ред. д.е.н., проф. С.П. Наливайченко. – Сімферополь: ПП «Підприємство «Фенікс», 2010. – 520 с.
5. Семенов А.С., Каширин А.И. Венчурное финансирование инновационной деятельности / А.С.Семенов, А.И. Каширин // Инновации. – 2006. – № 1. – С. 29-37.